

Henriette - Falsch.

allegro.

ped. a chaque mesure

ped.

*Stichting
Cornelis Doppe
Jaarverslag 2011*

Geachte donateurs,

Het was weer een jaar vol verrassingen! Stonden de jaren 2009 en 2010 voornamelijk in het teken van het Dopperfestival, ook in het jaar 2011 vonden verschillende uitvoeringen plaats van Doppers muziek: een liederenrecital in de Schweizer Kirche te Emden, Duitsland, door mezzo-sopraan Leonore van Sloten; Jacco Lamfers speelde de Henriëttewals in Riga, Letland en het Bataafs Symfonie Orkest voerde delen van de 'Zuiderzee'symfonie' uit. In diverse publicaties werd aandacht besteed aan de persoon Dopper: in Wandelen over 'Zorgvlied' wordt een paragraaf (met foto) gewijd aan zijn graf; in de roman Het grote zwingen van Erik Menkoeld, over de relatie tussen Vermeulen en Diepenbrock, komt Dopper herhaaldelijk aan de orde; in Duitsland verscheen een boekje over de 'Kultur am Emsdelta', getiteld Verlorene Geschichten, met daarin een uitgebreid artikel over Dopper. Behalve met deze boeken kon ons archief weer aangevuld worden met enkele programmaboekjes van o.m. het Concertgebouworkest.

Veel tijd en aandacht werd besteed aan de uitgave van een cd: Groningen eert Cornelis Dopper – Impressies van het Dopperfestival 2009-2010, alsmede aan de uitgave van Doppers Zesde symfonie, de 'Amsterdamse' (1912), een editio princeps. Niet eerder verscheen dit werk in druk. We hopen dat dit zal leiden tot meerdere uitvoeringen van dit onterecht vergeten meesterwerk. Voor een beschrijving: zie elders in dit Jaarverslag.

Dankzij een ruimhartige bijdrage van een van onze donateurs kon aan de Buma/Stemra een aanzienlijk bedrag betaald worden voor een navordering in verband met enkele uitvoeringen in het kader van het Dopperfestival. Ons bestuur was van mening dat de uitvoeringen rechtenvrij waren, omdat de componist zeventig jaar eerder overleden was. Wij wisten niet dat dit pas inging per 1 januari van het daarop volgende jaar. Hartelijk dank aan deze gulle gever.

Het algemeen bestuur kwam in 2011 vijf keer in vergadering bijeen. Mede ten gevolge van het overlijden van onze secretaris, de heer Frits Hernant (zie het Jaarverslag 2010), vonden er enkele bestuurswisselingen plaats. De heer Joop Zuidema werd benoemd tot penningmeester in de plaats van mevrouw Margaretha Dijkman, die om gezondheidsredenen enige tijd rust moet houden en ondergetekende werd benoemd tot secretaris. De financiële ondersteuning van de Rabobank heeft ons doen besluiten van bankrelatie te veranderen. Ons rekeningnummer was ABN-Amro 47.22.66.179, dat is nu Rabobank 11.81.89.166. Gelieve uw bijdrage op dit rekeningnummer te storten!

Natuurlijk zitten wij boordevol plannen. Op zondag 10 februari 2013 's middags om 14.30 uur (rond Doppers geboortedag op 7 februari) zal in de aula van de begraafplaats 'Zorgvlied' in Amsterdam een zangrecital gegeven worden met liederen van Dopper. Bijzonderheden volgen binnenkort via onze website: www.cornelisdopper.nl. In 2015 willen wij aan de festiviteiten rond het 250-jarig bestaan van het Stadskanaal deelnemen met een uitvoering van Doppers balletsymfonie 'Diana', zijn Eerste symfonie, naar 'Die Göttin Diana', een verhaal van Heinrich Heine. De muziek daarvan moet vanaf het handschrift in druk worden omgezet. Medewerking wordt gevraagd van het Veenkoloniaal Symfonie Orkest en een balletgroep. Hetzelfde orkest beoogt om in 2014 Doppers Zesde symfonie uit te voeren.

Tenslotte danken wij onze sponsors en donateurs, die het ons mogelijk maken en gemaakt hebben om onze plannen te verwzenlijken.

Boelo Lutgert
secretaris

Bij het voorblad

Sophie Zimmerman, het "meisje in korte rokken".

Vrouwen in het leven van Cornelis Dopper

Dopper zusters Geziena (1864-1912) en Grietje (1866-1903)

Cornelis Dopper was de achtste van negen kinderen, zes jongens en drie meisjes. Zijn zusters Grietje en Geziena hebben beiden een weliswaar kleine, maar belangrijke rol gespeeld in het leven van Cornelis. Soms gebeuren er wonderbaarlijke dingen in het leven - dingen, waarvan de betekenis op dat moment niet beseft wordt, laat staan te verklaren valt. Wie had kunnen bevroeden dat een vakantieisje van ene Johannes Bernardus Kolkman (1854-1920) van Culemborg naar Stadskanaal in 1880 van doorslaggevende betekenis zou zijn voor de verdere levensloop van Cornelis Dopper?

Johannes Kolkman was muziekonderwijzer en besloot een lespraktijk te beginnen in Stadskanaal. Hij huurde kamers in het logement van vader Lucas Dopper, later 'Hotel Dopper', en gaf daar pianoles. Cornelis hoorde de hele dag muziek en ontdekte emoties, die volstrekt nieuw voor hem waren. Er openbaarde zich een wereld, waarin hij z'n diepste gevoelens kwijt kon, waarin hij afstand kon nemen van de dagelijkse beslommingen, van het verdriet en de ellende, veroorzaakt door de tragische omstandigheden waarmee het gezin Dopper voortdurend te kampen had. Hij ontdekte een wereld waarin hij kon wegdromen - een wereld die hem inspireerde, die z'n leven zin en inhoud gaf - een wereld waaraan hij zich hartstochtelijk kon wijden, die z'n hele leven zou gaan beïnvloeden, de wereld van de muziek. Cornelis had zijn liefde en roeping gevonden, het doel waarvoor hij wilde leven. De muziek bood hem de mogelijkheid zich aan dit armzalige milieu te ontworstelen, zich van dit ongecultiveerde leven los te maken. Onmiddellijk stond z'n besluit vast: net als Kolkman wilde hij musicus worden.

Johannes, die dit fanatisme, deze bezetenheid allerminst verwacht had, gaf hem pianoles en leerde hem de eerste beginselen van de muziektheorie. En hij merkte al gauw dat hier sprake was van een meer dan middelmatig talent. Intussen had hij zijn oog laten vallen op Doppers zuster Grietje. Er ontwikkelde zich een romance en de twee traden op 8 mei 1885 in het huwelijk. Nu was Grietje van huis uit

Cornelis Doppers zuster Grietje

Cornelis Doppers zuster Geziena met haar man Adolf van Kleffens

Hervormd en Johannes streng Rooms-Katholiek opgevoed en dat zal zeker in die tijd wel aanleiding hebben gegeven tot enige discussie.

Zeven maanden na hun huwelijk, in december 1885, stierf vader Lucas en nog geen twee jaar later, in oktober 1887, moeder Grietje.

De drieëndertigjarige Kolkman, nu Cornelis' zwager, trad op als voogd over de vijftienjarige Cornelis. Maar in tegenstelling tot wat men zou mogen verwachten, werd de verhouding tussen Cornelis en Kolkman steeds meer gespannen. In zijn brieven schrijft Dopper: 'het te vroeg verlies van mijn ouders, waardoor ik de pupil werd van een voogd die helemaal niet voor mij geschikt was, hebben me veel onverdiend doen lijden'. Het berekenende van de persoonlijkheid van Kolkman kan daarbij een rol hebben gespeeld. Om een bepaald doel te bereiken had hij niet geschroomd spoedig na zijn aankomst

Cornelis Doppers moeder Grietje

het kuuroord Bad Ems, gelegen aan de Lahn, niet ver van Koblenz. Over zijn verblijf aldaar is niets bekend. In oktober 1896 duikt hij op in het oude Friese stadje Balk, waar zijn zuster Geziena en zijn zwager Adolf van Kleffens wonen. Adolf, in de gemeente Onstwedde begonnen als eenvoudig ambtenaar, is opgeklommen tot gemeenteontvanger. Waarom Dopper naar Balk ging, is niet duidelijk; hij heeft weinig over die periode in zijn leven verteld. Hij beschrijft Balk als 'een rustig, mooi, stil oord', waar hij 'wat bij kon komen en weer verder gaan'. In werkelijkheid voelde hij zich er diep ongelukkig. Aan

Cornelis Doppers vader Lucas

in Stadskanaal 'twee collega concurrenten te verdrijven' en om Grietje Dopper te kunnen trouwen, had hij zonder meer afstand gedaan van zijn Roomse geloof. Maar als zijn lidmaatschap van de Rooms-Katholieke Kerk en zijn kennis van de Roomse liturgie hem tien jaar later (Dopper woont dan al in Amsterdam) wegens een benoeming als organist in Helmond weer goed van pas komt, aarzelt hij niet dit in zijn voordeel aan te wenden. Hij gaat zelfs zo ver zijn huwelijk met Grietje in Helmond alsnog kerkelijk te laten inzegenen en de naam van zijn vrouw te laten veranderen in Maria Magdalena.

Na zijn conservatoriumtijd te Leipzig keert Dopper naar Nederland terug en vestigt zich na een kort verblijf in Hoogezand-Sappemeer in de stad Groningen. In materieel opzicht verliepen Doppers jaren in Groningen uiterst moeizaam. Als muziekonderwijzer verdiende hij nauwelijks voldoende om in zijn eerste levensbehoeften te voorzien. Hij was grotendeels afhankelijk van de hulp van vrienden. In de loop van 1895 vertrekt hij plotseling naar

Sophie Zimmermann schreef hij in augustus 1899: 'Voor twee jaren woonde ik te Balk onder ellendige omstandigheden. Toen dacht ik dat de tijd nooit anders zou worden, want alles zat tegen, wat ik ook probeerde. Het was een treurige tijd, maar voor mijn kunst van groote betekenis geweest, want hier ben ik met mijn Ratcliff-partituur begonnen...' Geziena en Adolf woonden aan de Luts – de gracht, die Balk in twee delen opsplijt – in een van die kleine, vriendelijke trap- en halsgevelhuisjes, die de sfeer ademen van zeventiende- en achttiende-eeuwse dorpsarchitectuur. Aan weerszijden is de gracht omzoomd met eeuwenoude eikenbomen.

In de omgeving van Balk, zich uitstrekkend tot aan de IJsselmeerkust (toen nog Zuiderzee), liggen de bossen van Gaasterland. Urenlang dwaalt Dopper er rond. In de schaduw van het loofhout langs de Steendollensvaart rust hij uit. Dan gaat hij over de smalle houten Scharenslijpersbrug en betreedt het afgelegen, in nevelen gehulde landgoed, de 'Kippenburg'. Vlakbij ligt de 'Wyldemerke', een geheiligde plaats in het woud, waar in oeroude tijden de

Doppers grote liefde Sophie Zimmermann

Friezen onder het uitvoeren van geheimzinnige rituelen Odin en Thor vereerden. 'In de Gaasterlandsche bossen ben ik dichter geworden', schrijft Dopper aan Sophie. Hier, in volledige afzondering, temidden van deze wonderschone natuur, vond hij niet alleen de inspiratie, maar tevens het meest lugubere decor wat hij zich wensen kon voor zijn nieuwste werk *William Ratcliff*, een opera naar de spookachtige, surrealistische tragedie van Heinrich Heine. Toch was het juist het gebrek aan contact met de buitenwereld, waardoor Dopper als kunstenaar niet tot ontplooiing kon komen en ten onder dreigde te gaan. De afzondering, de eenzaamheid, het cultureel isolement, een voortdurend gebrek aan geld ('twee vrouwen, de zorg en de armoede, volgen mij steeds van verre') en een gevoel van miskening doen hem twifelen aan een loopbaan als componist. Het is ongetwijfeld Geziena geweest, die Dopper heeft aangespoord door te zetten en zijn muzikale idealen niet op te geven. Na een verblijf van anderhalf jaar in Balk verhuist Dopper naar Amsterdam waar hij is aangesteld als violist, koormeester en dirigent bij de 'Nederlandsche Opera'.

Sophie Zimmermann (1881-1964)

In het najaar van 1897 ontmoette hij in het Koninklijk Paleis op de Dam tot z'n grote verrassing de zeventienjarige Sophie Zimmermann uit Groningen. Zij was de jongste zuster van Louis Zimmermann, de latere concertmeester van het Concertgebouworkest. Hij had haar voor het eerst gezien op de zilveren bruiloft

van haar ouders, een jaar of vijf geleden (in juni 1892), toen zij nog 'een meisje in korte rokken' was. Nadien kwam Dopper regelmatig aan huis bij de Zimmermanns en langzamerhand, en naarmate Sophie opgroeide, begon hij haar te associëren met een fictief geesteskind, dat hij 'Pamolah' noemde, een beschermengel, een volmaakt, liefdevol wezen, dat hij in z'n dromen had gecreëerd. Zichzelf noemde hij 'Pamor'. (Het blijft een raadsel waar hij deze namen vandaan heeft). Toen hij haar weerzag in Amsterdam, werd hij tot in het diepst van zijn ziel getroffen door deze mooie en intelligente jonge vrouw.

Ook Sophie reageerde blij verrast op het weerzien. Vele avonden brachten ze samen door, gingen naar de 'Hollandsche Schouwburg', bezochten opera's en toneelvoorstellingen. Soms vertelde hij haar gebeurtenissen uit zijn verleden: 'Er was eens een jonge man, die geluk in zijn leven had. Hij had vele goede vrienden, die het goed met hem meenden. Maar de jonge man werd op't laatst overmoedig door al dit geluk en deed daarom domme dingen, want een overmoedig mens doet altijd domme dingen.' Na zijn ontmoeting met Sophie ontstond er een

Sophie Zimmermann

briefwisseling, die ongeveer twee jaar duurde. Daaruit blijkt, hoe eenzaam hij was, hoeveel behoefte hij had aan iemand die hem begreep, waardeerde, respecteerde en inspireerde – iemand waaraan hij zich vol vertrouwen kon vastklampen, waarvoor hij door het vuur zou willen gaan, aan wie hij zijn leven zou willen wijden. Hoezeer hij onder de beperkingen van zijn eigen persoonlijkheid leed, blijkt uit een

opmerking in een van zijn brieven: 'En dit is mijn lijdensgeschiedenis, bijna mijn hele leven lang: wat ik graag wil doen en zeggen, mag ik niet doen en mag ik niet zeggen en wat mij veroorloofd is, dat doe en dat wil ik meestal niet.' Uit de brieven blijkt duidelijk dat de gevoelens van Dopper oprecht zijn en dat de goede bedoelingen van Sophie zeker niet in twijfel getrokken mogen worden. Daarom is het des te merkwaardiger dat familie-intriges een eind konden maken aan deze intense relatie. Sophie's moeder, die een handwerkwinkel had in de Zwanestraat in Groningen, en haar zuster Marie beschuldigden Dopper van een losbandig leven en van geflirt met de koor meisjes van de opera. Ze schilderden hem af als een losbol, die eens Louis in meer of mindere staat van dronkenschap had thuisgebracht. Ze 'kenden het muzikantenleven', want 'Pa speelde in het Harmonie-orkest' van Groningen. Daarbij was Doppers inkomen zo laag dat hij nauwelijks in zijn eigen onderhoud kon voorzien. Toen deze verwijten weinig of geen effect hadden en de briefwisseling in het geheim werd voortgezet, gebruikte men grover geschut: Dopper zou een relatie hebben gehad met Elizabetha Jacoba Dopper, waaruit in 1889 een zoon Hendrik was geboren. Deze Elizabetha was een dochter van een broer van Cornelis Doppers grootvader en moeder van een 'onecht' kind, Jacobje Dopper, geboren in 1886. Ze werkte ze als dienstmeid in 'Hotel Dopper'. De geruchten omtrent Doppers 'onechte' kind zijn niet alleen door de familie Zimmermann in de wereld gebracht. Ook de buur meisjes van de familie Dopper in Stadskanaal, die goed bevriend waren met Dopper zusters Geziena en Grietje beweerden dat er sprake was geweest van een 'schandaal'. Er zijn veel aanwijzingen die erop duiden dat de geruchten omtrent de 'onechte' zoon van Dopper op waarheid berusten.

Het kind zou verwekt moeten zijn omstreeks juli 1888. Nog geen jaar eerder was Doppers moeder Grietje overleden. Hij hield oneindig veel van haar en heeft het verlies nooit kunnen verwerken. Na het verlies van zijn moeder voelde hij zich stuurloos en diep ongelukkig. Dat hij troost zocht en vond bij de veertien jaar oudere Elizabetha, die in 1890 met Doppers oudere broer Christoffer in het huwelijk trad, is niet onwaarschijnlijk. Begin oktober 1888 vertrok de toen achttienjarige Dopper naar het conservatorium in Leipzig. Daar bevond hij zich ook ten tijde van de geboorte van Hendrik in maart 1889. Een jaar later, toen de ergste roddels voorbij waren, keerde hij terug naar Nederland, waar hij zich vestigde in Hoogezand-Sappemeer. Niet in Stadskanaal! Toeval? Nee, het verklaart veel van de raadselachtige uitspraken in de brieven aan Sophie: 'Veel ellende heb ik aan

Sophie Zimmermann

mijzelf te wijten (...) en 'Met een zekere schrik denk ik steeds aan een tijdstip in mijn leven...! Toen had ik het gevoel dat ik een onnut was, iemand die overal verdriet bracht, waar hij ook kwam (...). Toen onverstand en onmacht (...). De jongeman deed domme dingen (...)' Op 1 september 1899 schrijft hij haar: 'Eenzaam en verlaten voel ik mij in deze volkrijke stad (...). Ik beschouw je (...) als de geestelijke moeder van al het grote, goede en reine, wat ik heb voortgebracht en wat ik nog zal scheppen, 't zijn alle onze kinderen.' Inderdaad zijn de 'sporen' van Sophie in veel werken van Dopper terug te vinden. Sporen zijn ook terug te vinden in nazaten van Hendrik Dopper; hun uiterlijk toont dikwijls een opvallende gelijkenis met hun overgrootvader, de componist Cornelis Dopper.

Henriëtte Siedenburg (1886-1955)

Op 11 september 1899 verhuist Dopper van de Leidschekade 91 naar de 3e Helmerstraat 80. 'Ik woon nu bij Mevr. Siedenburg, de moeder van een vriend van mij.' De 48-jarige mevrouw Theda Siedenburg-Wirtjes (1851-1928) is weduwe, geboren in Grossefehn in Duitsland. Haar man, Hendrik Siedenburg, in leven koopman/winkelier, was drie jaar eerder overleden. Er zijn vier kinderen in huis: Doppers vriend Hermann (24 jaar), twee dochters, Jacomina (22 jaar) en de dertienjarige Henriëtte Theda; verder is er de zeventienjarige kleindochter van Hendrik, Jozina. In zijn nieuwe omgeving voelt Kees

Henriëtte Siedenburg, Doppers eerste vrouw

Dopper zich 'prettig'. Hij voelt zich zeer aange-trokken tot de jonge Henriëtte, ze is muzikaal en heeft een mooie stem. Kort voor zijn vertrek naar Weimar waar onder leiding van Peter Raabe zijn opera *William Ratcliff* in het Hoftheater wordt uitgevoerd, treedt hij, op 6 oktober 1909, met de zestien jaar jongere Henriëtte (Henny) in het huwelijk. Aan zelfverzekerdheid ontbreekt het hem niet, wel aan geld. Daarom schrijft hij, aangemoedigd door het succes van zijn *'Rembrandt'symfonie'*, de uitvoering van *Ratcliff* in Weimar en gesterkt door het vertrouwen van zijn beschermheer Willem Mengelberg, ruim een jaar na zijn aanstelling als tweede dirigent van het Concertgebouworkest op 22 november 1909, een brief aan het bestuur van het Concertgebouw met het verzoek Mengelberg bij diens afwezigheid te mogen vervangen: 'Het succes, wat ik sinds mijn benoeming aan het Concertgebouw bij het publiek en de pers in steeds stijgende mate mocht ondervinden en de tevredenheid die de heer Mengelberg mij herhaaldelijk betuigde, inzonderheid over de uitstekende conditie van het orkest na de zomercampagne, geven mij de vrijmoedigheid, voor deze te regelen zaak aan mij te denken en uwen steun te verzoeken. Onnodig er bij te voegen dat mij eenige materiele steun bij mijn niet al te groot salaris in mijn pas begonnen huwelijk niet te onpas zou zijn.' Zijn verzoek wordt inderdaad toegestaan en zijn jaarsalaris wordt verhoogd van f 1.200 naar f 1.400.

Het is tien jaar later. De gevolgen van de affaire-Vermeulen hebben hem diep geraakt. Hij voelt zich miskend, uitgebuit, vernederd en onderbetaald. Hij trekt het zich geweldig aan

dat hij geen abonnementsconcerten meer mag dirigeren. Letterlijk staat er in de bestuursnotulen: 'Zijn stemming is daardoor zoo geworden dat hij door eigen schuld zijn algemene levensomstandigheden ongelukkiger gemaakt heeft.' Hij zoekt troost bij de fles, drinkt teveel en is regelmatig te vinden in zijn stamcafé, waar hij in beschonken toestand niet schroomt lucht te geven aan zijn frustraties. Begin mei 1919 verhuist hij met zijn vrouw van het bovenhuis aan de Prinsengracht 955 naar de Johannes Verhulststraat 127¹, waar hij tot zijn dood blijft wonen. Onder deze omstandigheden houdt het huwelijk met Henriëtte Siedenburg geen stand. Van haar grote toekomstverwachtingen komt weinig terecht. Ze is nogal snobistisch van aard en de vernederingen die Dopper moet ondergaan, kan ze niet langer aan.

Met belangstelling heeft ze Doppers verhalen over de Nieuwe Wereld aangehoord en nu probeert ze hem te overreden samen met haar een nieuw leven in de Verenigde Staten te beginnen. Hij kan daar weer bij de opera terecht en haar stem is intussen voldoende gerijpt om zich als zangeres te kunnen waarmaken. Misschien kan ze met hem mee op tournee. In Nederland heeft ze al heel wat ervaring opgedaan. Als zestienjarige zong ze mee in het Amsterdamse Toonkunstkoor, kreeg zangles van de koorleider, mevrouw Van Wesseling. Ze vorderde snel en trad voor het eerst op als soliste in de Ronde Lutherse Kerk te Amsterdam. Al spoedig gaf ze concerten in Den Haag, Rotterdam, Haarlem, Groningen, Alkmaar en andere plaatsen. Aanvankelijk gaat ze op advies van Mengelberg bij Betsy Bonger studeren; later krijgt ze les van

Henriëtte Siedenburg

Aaltje Noordewier, die haar veel zelfvertrouwen gaf. Op 18 februari 1912 treedt ze voor het eerst op met het Concertgebouworkest, onder leiding van Evert Cornelis, met de *Acht Zigeunerlieder* van Brahms, voor orkest bewerkt door Cornelis Dopper (1911). Dopper maakt speciaal voor haar orkestbewerkingen van liederen van Beethoven, Wolf en Händel en ook van zijn eigen composities. Tussen 1909 en 1912 componeert hij voor haar de zogenoemde *Henriëtewals* voor piano.

Hoewel het huwelijk tussen Henriëtte en Dopper kinderloos bleef, was er sprake van een normale, gelukkige verbintenis tot het moment dat een in Amerika zeer rijk geworden zanger, M. Gantvoort, haar hoofd op hol bracht door haar in Amerika rijkdom en als zangeres een geweldige carrière voor te spiegelen. Dopper echter verloor de realiteit niet uit het oog en wilde het Concertgebouworkest, waaraan hij zijn leven gewijd had, niet verlaten. Er ontstond spanning, die tenslotte leidde tot ontbinding van het huwelijk op 11 mei 1920. Tot zijn dood toe (1939) heeft Dopper haar stipt een maandelijkse toelage betaald.

Christina de Roos (1885-1975)

Na zijn scheiding bleef Dopper in het bovenhuis aan de Johannes Verhulststraat wonen. In Christina de Roos vond hij een bekwame hulp in de huishouding. 'Tante Stien' is vijfendertig jaar en afkomstig uit een eenvoudig Zaaans arbeidersgezin. Stien blijkt een degelijke en betrouwbare huishoudster te zijn, eenvoudig van geest, maar met een groot verantwoordelijkheidsgevoel. Ze is spaarzaam, zowel voor zichzelf als voor Dopper, die met haar hulp zijn levensstijl goed weet te handhaven. Naast de huishouding doet ze al gauw Doppers administratie en het duurt niet lang of ze trekt bij Dopper in. Na Doppers aftreden, eind 1931, kunnen ze samen van Doppers pensioen, aangevuld met de inkomsten uit zijn lessen, vrij gemakkelijk rondkomen. Totdat Dopper ernstig ziek wordt. Als gevolg daarvan dalen de inkomsten, terwijl de uitgaven voor medische hulp alleen maar toenemen. Ook nu blijft Christina hem trouw. En als hij zich uiteindelijk in volledige afzondering terugtrekt, verzorgt ze hem met nimmer aflatende toewijding. Hoewel het haar bekend is, dat ze Doppers enige erfgenaam is en zij voordeel heeft bij alle besparingen, betaalt ze onzelfzuchtig alles wat de gezondheidstoestand van Dopper ten goede komt, waarbij ze niet verzuimt de maandelijkse kosten van de alimentatie van Henriëtte Siedenburg prompt op tijd over te maken – een bedrag, dat vele

Christina de Roos. Doppers tweede vrouw. Op de achtergrond het portret van Dopper aan de piano, geschilderd door Félicien Bobeldijk in 1916; thans in het Amsterdams Historisch Museum

malen hoger was dan het loon, dat zij ontving. Een enkele intieme vriend, die tot op het laatst regelmatig bij Dopper op bezoek kwam, sprak vol lof over de toewijding van Stien toen hij zag wat zij moest opofferen om wat zij noemde haar plicht te kunnen vervullen. Stien, intussen ook al de vijftig gepasseerd, wordt bijgestaan door Coba, een werkvrouw, die haar zo nu en dan aflost. Coba moet er wel voor dag en dauw voor opstaan, want ze heeft ook nog een gezin om voor te zorgen, maar dat heeft ze graag over 'voor een man, die evengoed een stakker is'. Zo wordt Dopper met liefde omringd door vrouwen uit het volk, Amsterdamse vrouwen met een hart van goud – vrouwen, die niet te beroerd zijn hem te helpen de onsmakelijke aanvallen van benauwdheid, waarvoor hij zich mateloos geneerde, te verlichten. Alleen deze eenvoudige volkswomen accepteerde hij in zijn nabijheid, niet de goedbetaalde verpleegkundigen, die zijn vrienden hem opdrongen, en voor niets ter wereld wilde hij in een verpleeghuis worden opgenomen.

Op 26 juli 1939, enkele weken voor zijn dood, trad Dopper met Christina in het huwelijk. Daarmee wilde hij haar enige zekerheid verschaffen omtrent zijn pensioen, de inkomsten uit auteursrechten en om haar de voldoening te geven zijn naam te kunnen dragen. Het huwelijkscontract was min of meer een bewijs van erkentelijkheid, dankbaarheid en waardering van zijn kant. Voor het overige beschouwde hij het huwelijk als een formaliteit. 'Op een enigszins

Doppers nicht Clara Kolkman, alias zr. Magdala

vaderlijke manier' golden zijn gevoelens eerder z'n eerste vrouw, Henriëtte, die hij tot zijn dood toe in bescherming nam.

Marijke Kolkman (1886-1970)

Uit het huwelijk van Doppers zuster Grietje met de muziekleraar Johannes Bernardus Kolkman in 1885 werden twee kinderen geboren: een dochter Anna Clara en een zoon Johan Antoon Cornelus (1888-1973). Anna Clara werd non. Ze trad op 21-jarige leeftijd toe tot de congregatie van de Zusters van Boetvaardigheid en van de Christelijke Liefde van de Derde Orde van de Heilige Vader Franciscus, die zich vooral bezighield met opvoeding en onderwijs op scholen, ziekenverpleging en de verzorging van ouden van dagen. Het moederhuis en noviciaat stond in Heythuysen, waar Clara naar alle waarschijnlijkheid haar opleiding kreeg. Andere kloosters stonden o.m. in Maastricht en Valkenburg.

Er is een veertiental brieven van Clara, alias zuster Magdala, aan haar 'Oom Kees' bewaard gebleven, die de periode februari 1930 tot juni 1934 bestrijken. Het moet Dopper verbaasd hebben dat hij na vele jaren (voor zover bekend) onverwacht een brief van zijn nicht ontving. De aanleiding is duidelijk. De talrijke artikelen in de kranten over Doppers jubileum in 1930 hebben ook Claartjes aandacht gevestigd op de zestigste verjaardag van haar oom op 7 februari 1930. Zij zond hem het volgende schrijven: 'Beste Oom Kees, In drie dagbladen tegelijk zie ik uw portret en de huldeblijken op uw zestigste verjaardag. En ofschoon onze correspondentie al 'n jaar of wat stil ligt (sic!), vind

ik deze gelegenheid te mooi om ze ongebruikt te laten passeren. Met een hart vol jubel sluit ik mij als enige dochter van 'Grietje' bij de stoet der feliciterenden aan.'

Enkele jaren later besluit Dopper op haar uitnodiging om haar in het klooster te Valkenburg te bezoeken in te gaan. De kerkmuziek maakt een dusdanig diepe indruk op hem dat hij deze nader wil bestuderen, met het oog op een eigen compositie bestemd voor de kloosterzusters. Dopper heeft zijn compositie voltooid en verzonden. Clara schrijft: Liefste Oom Kees, M'n eerste werk na ontvangst van uw heerlijke compositie was, rennen naar het harmonium en doorspelen. Wat is het iets fijns! In het moederhuis zullen ze het binnenkort instuderen.' Het ligt voor de hand dat onder invloed van zijn diepgelovige nicht Clara Doppers *Requiem* (1935) is ontstaan, een werk voor vierstemmig gemengd koor en orkest. Solisten gebruikt hij niet. Mogelijk bevat het *Requiem* materiaal van de muziek, die Dopper voor de kloosterzusters van Valkenburg schreef. Tijdens Doppers leven is het werk nooit uitgevoerd. De wereldpremière vond plaats in Theater Geert Teis te Stadskanaal op 19 november 2009, zeventig jaar na zijn dood. Het werd uitgevoerd door het Noord Nederlands Orkest met het Noord Nederlands Concertkoor onder leiding van Antony Hermus.

Carina

Dopper hield dagboeken bij. Deze dagboeken hadden veel opheldering kunnen geven over duistere episoden in zijn leven. Kort voor zijn dood heeft Dopper ze echter vernietigd, behalve het laatste. Daaruit zijn weliswaar met geweld bladzijden gescheurd, maar tussen de vele overgeschreven gedichten, die hij ongeschonden heeft laten zitten, heeft hij één bladzijde over het hoofd gezien. Hoewel het jaartal niet wordt genoemd, doen de grote letters (die wijzen op een heel beperkt gezichtsvermogen) en het – voor Dopper ongebruikelijk – vrij onregelmatige handschrift vermoeden, dat hij deze regels vijf dagen voor zijn dood met een laatste krachtsinspanning heeft geschreven:

'13 Sept [1939]

Alles is grauw
Dof kijkt mij de toekomst aan
Nergens blinkt een lichtpunt
In den hooploos langen nacht
Alle mijn illusies worden begraven
In de koude ware werkelijkheid.

Ook begint mijn lichaam nu te lijden. Mijne eetlust vermindert en 'k heb eene gewaarwor-

13 Sept. Alles is weer grauw
 D'of licht mij de toekomst aan
 Nergens blinkt een lichtpunt
 In den hooploos lange nacht.
 Alle mijn illusies worden bezwaan
 In de koude ware werkelijkheid.

Wat begint mijn lichaam nu te lijden, mijne
 zellust verminderd en ik heb een gevoel als of
 ik ziek zal worden. Wie weet, misschien is dat de redding
 waar ik zoo dikwijls om smeekte, maar die nimmer
 wilde komen. Woeste verlangens naar Carina overstelpen
 mij en dan te moeten bedenken dat ik ternauwernood
 aan haar denken mag. O, wat is mijn leven vreeselijk hard.
 Ver van mijn geliefde die niet weet en misschien
 nooit te weten zal komen hoe lief dat ik haar heb
 Ver van mijn kunst, de heerlijke troosteresse
 en ontstolen alle hoop. Vreeselijk hard en niets
 om aan te denken, alles en alles ziet mij zoo
 vreemd aan, ik behoor niet meer in deze wereld.
 Slechts een brief kan ik nog schrijven, maar hier
 zie ik ook al tegen op. Want dan is alles en alles
 voorgoed uitgeput, het laatste redmiddel heb
 ik dan uit mijne handen gegeven.

Dagboek fragment

ding alsof ik ziek zal worden. Wie weet, misschien is dat de redding waar ik zoo dikwijls om smeekte, maar die nimmer wilde komen. Woeste verlangens naar Carina overstelpen mij en dan te moeten bedenken dat ik ternauwernood aan haar denken mag. O, wat is mijn leven vreeselijk hard. Ver van mijne geliefde die niet weet en misschien nooit te weten zal komen hoe lief dat ik haar heb. Ver van mijne Kunst, de heerlijke troosteresse en ontstolen alle hoop. Vreeselijk hard en niets om aan te denken. Alles en alles ziet mij zoo vreemd aan, ik behoor niet meer in deze wereld. Slechts een brief kan ik nog schrijven, maar hier zie ik ook al tegen op. Want dan is alles en alles voorgoed uitgeput, het laatste redmiddel heb ik dan uit mijne handen gegeven.'

Zo gaat de raadselachtige Carina de geschiedenis in als Doppers 'ferne Geliebte', en niet Sophie. Of was het een pseudoniem?

In de nacht van zondag op maandag, 18 september 1939, om twintig over twee, maakt een hartverlamming een eind aan het leven van Cornelis Dopper. De partituur, die hij de vorige avond nog las, ligt naast het bed:

Wach' auf, es nahet gen den Tag
 Ich hör' singen im grünen Hag
 Ein wonnigliche Nachtigal,
 Ihr Stimm durchdringet Berg und Tal;
 Die Nacht neigt sich zum Occident,
 Der Tag geht auf von Orient,
 Die roth-brünstige Morgenröth
 Her durch die trüben Wolken geht!

Joop Stam

Een nieuwe uitgave: Doppers zesde symfonie, de 'Amsterdamse'

Tien jaar geleden gaf Chandos een cd uit (CHAN 9923) met daarop de 'Rembrandt'symfonie en de 'Amsterdamse' symfonie van Cornelis Dopper, uitgevoerd door het Residentieorkest o.l.v. Matthias Bamert. Dit jaar verscheen bij onze stichting (precies 100 jaar na het voltooien van het werk) de eerste druk van de orkestpartituur van Doppers Zesde symfonie, de zogenoemde 'Amsterdamse' (1912).

In deze symfonie, die op zondag 23 februari 1912 in het Concertgebouw te Amsterdam ten

doop werd gehouden door Willem Mengelberg staat Doppers gevoel voor humor centraal. Het werk is eens omschreven als 'een blijspel in de concertzaal': 'Is het eerbiedig', zo vroeg Dopper zijn muze, 'uw strak gelaat tot een lach te ontspannen? Mag ik in een tempel der muziek stemmingen opwekken van een blijspel en mijn toehoorders verrijken met vrolijkheid? Ja, was het antwoord. Zo droeg dan ditmaal Polyhymnia geen tragische cothurn, maar het laarsje der comédie.' Hoewel het weergeven van lokaal

gekleurde volkstaferelen misschien beter gepast zou hebben in de vorm van een suite, gaf Dopper in zijn Zesde de voorkeur aan streng academische vormen: hoofdvorm, liedvorm en rondovorm, die de titel 'symfonie' alleszins rechtvaardigen. In Doppers oeuvre kan de 'Amsterdamse' beschouwd worden als een culmineerpunt, waar het gaat om de zeer persoonlijke manier, waarop hij Berlioz' 'idee fixe' hanteert en verder ontwikkelt. In de hele symfonie is bijna geen motief of thema te vinden dat geen 'embryo' (te vergelijken met Pijpers 'kiemcel') bevat van een ander motief of

thema uit de symfonie. Zo ontstaat er een eenheid, een samenhang, die uniek genoemd mag worden. Niet voor niets bestempelde niemand minder dan Richard Strauss het werk als 'famos'.

Dopper: 'Op een zomermorgen goot de zon uit haar gouden hoorn van overvloed een klaterend lichtbad over de stad. Ze deed een zorgeloos wandelaar vergeten, dat winstbejag en armoede, beslommeringen en plichten de bedrijvige menigte door de straten dreef. Een onweerstaanbare blijheid overstelpte hem. Alles wat hij zag kreeg reliëf, en zelfs een

plotselinge beklemming van verlatenheid temidden van het gewoel, die als een voorbijtrekkend waas zijn zonnige ziel overschaduwde, kon zijn stemming niet bederven. Er was die zomermorgen een orgie van licht, het licht dat de meesters der Hollandse school op hun doeken hebben vereeuwigd, hetzelfde licht dat na eeuwen nog de witte wolkengevaarten doorstraalt, of, tegen een strakblauwe lucht, met zijn slagschaduw de donkere gevels van Oud-Amsterdam uitbeitelt. Hij, die op zo'n morgen mocht wandelen, voelde zich rijk en verblijd op zijn weg door het Hollandse stadslandschap. In het tweede langzame deel gaat hij een kerk binnen om wat uit te rusten. Allengs vervuld van de contemplatieve atmosfeer, die heerst in het heilig gebouw, komt hem

een wijs visioen voor de geest.' Voor het Scherzo, het derde deel van de symfonie, gebruikt Dopfer aantekeningen, die hij zes jaar eerder maakte tijdens zijn Amerikaanse tournee. In de Chinese wijk van Vancouver bezocht hij dagen achtereen een Chinees theater. Hoewel de strekking van het stuk hem volkomen ontging ('er kwamen corrupte rechters aan te pas, geweld door gewetenswroeging, die zich manifesteerde in angst-aanjagende schimmen en duivels, gehuld in witte gewaden'), boeide de muziek hem des te meer. 'Het orkest, zichtbaar op het podium geplaatst, bespeelde slaginstrumenten. De dirigent, tevens paukenist, sloeg, met deinende bewegingen en gebaren, exotische ritmen, die werden beantwoord door het orkest, waarop de deinende be-

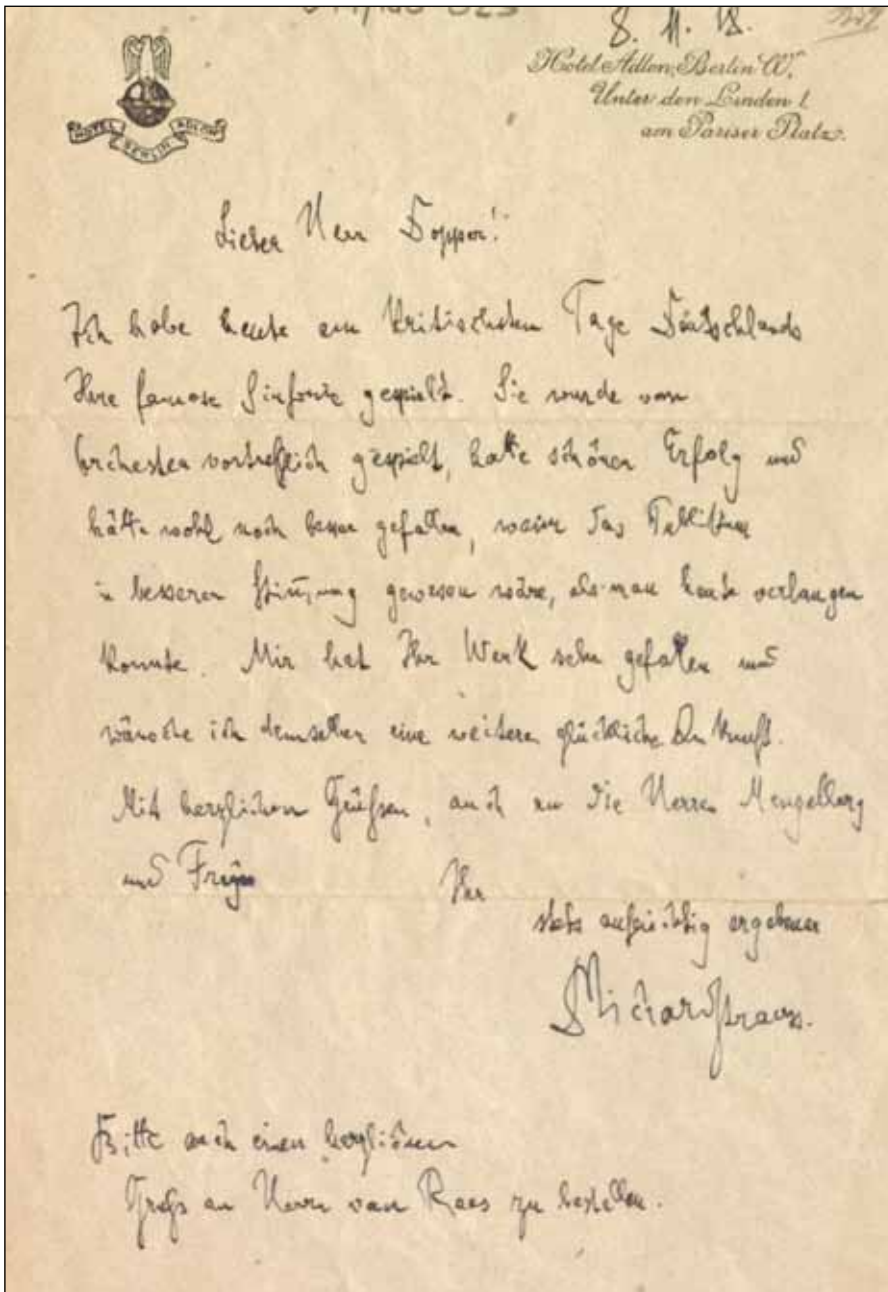

op muziek te zetten. Is het niet daar, waar de wijsjes voor het oprapen liggen: Het *Wilhelmus van Nassouwe*, *Piet Hein* en *Oranje boven* – onder het volk? De Hollandse volksaard en volkswijs, daar bevinden zich de bronnen, waaruit hij zijn inspiratie kan putten voor een te toonzetten ‘impressie van een Amsterdamse feestdag’, zoals de titel al gauw luidde, ter vervanging van ‘Impressie van eene Amsterdamsche Kermis’.

Zo werd de finale van de ‘*Amsterdamse symfonie*’ geboren, een waarlijk Hollands spektakel. Het carillon op de Dam speelt het *Wilhelmus*, tegelijkertijd hoort men flarden van

wegingen zich schenen over te planten.’ Melodieën naar westerse maatstaven waren er nauwelijks in te ontdekken, toch tekende Dopper zo goed mogelijk de uitheemse klanken op van dit ‘feest van ritmiek, dat geen moment verslapt’. Precies dezelfde opmerking vinden we terug in de partituur: ‘Dit stuk moet een “feest van ritmiek” zijn. De slaginstrumenten moeten met de meeste virtuositeit worden bespeeld. Eén ogenblik van verslapping, en het effect is voorgoed verloren.’ Dan volgt de finale. Het is 31 augustus. Koninginnedag! Dopper begeeft zich onder de joelende menigte en aanschouwt de ware aard van het Nederlandse volk, hoe men jubelt en geniet, hoe men host en drinkt: gulzig, boertig en gezond. Dan ontstaat de idee deze typisch Hollandse feestdag

het *Oranje boven!* *Leve de koningin!* Vrolijke jongens en meisjes dansen op straat. Van alle kanten stroomt het publiek toe. De klanken van een draaiorgel worden overstemd door een mars van een voorbijgaand muziekkorps. De flarden van *Piet Hein* en *Oranje boven* vermengen zich met het lawaai van de carroussel en het getingel van de Amsterdamse trambel. Als de schemering valt, lijkt het feestgedruis te verstommen. Een eenzame dronkaard verkeert in hogere sferen (harp); hij neuriet in zijn roes het *Wilhelmus* (contrabas). De rust duurt niet lang. De menigte keert terug. ‘s Avonds bereiken de feestelijkheden een hoogtepunt. In één groot crescendo, waarin de diepe klokkenklanken als een cantus firmus het *Wilhelmus* galmen, komen flarden van alle gebruikte

Brief van Richard Strauss aan 'Lieber Herr Dopfer'

melodietjes samen. Zelfs het orgel van de Grote Kerk ontbreekt niet. Daarmee eindigt de symfonie, fortissimo, in een stralend C-groot.

De reactie van het publiek was overweldigend. Men klapte na elk deel, sprong enthousiast overeind en beloonde Mengelberg, Dopfer en het Concertgebouworkest met een staande ovatie, waaraan maar geen eind leek te komen. Na afloop werd men getraakteerd op echte Hollandse poffertjes.

Joop Stam

Op 8 november 1918, een dag voordat er een eind kwam aan de Duitse monarchie, werd Doppers *Zesde symfonie* door Richard Strauss in Berlijn uitgevoerd. De uitvoering vond plaats in het gebouw van de Berlijnse Opera aan Unter den Linden, waar Strauss dirigent was van de Koninklijke Hofkapel. De symfonie werd onder de titel 'Holländische Symphonie' geïntroduceerd. Er speelden zich op dat moment in Duitsland dramatische tonelen af. Vanuit 'Hotel Adlon' schreef Strauss onmiddellijk na de uitvoering een waarderend briefje aan Dopfer, terwijl buiten de kogels door de straten vlogen: 'Ich habe heute am kritischen Tage Deutschlands Ihre famose Sinfonie gespielt. Sie wurde vom Orchester vortrefflich gespielt, hatte schönen Erfolg und hätte wohl noch besser gefallen, wenn das Publikum in besserer Stimmung gewesen wäre, als man heute verlangen konnte. Mir hat Ihr Werk sehr gefallen und wünsche ich demselben eine weitere glückliche Zukunft.'

Werk sehr gefallen und wünsche ich demselben eine weitere glückliche Zukunft.'

Berlijn: Rellen op 'Unter den Linden' vlakbij het operagebouw.

Balans per 31 december 2011

ACTIVA

– <i>Vlottende activa</i>	
– Voorraden en onderhanden werk	€ 1
– <i>Vorderingen</i>	
– Debiteuren	€ 200
– <i>Liquide middelen</i>	€ 9.184
<hr/>	
Totaal activa	€ 9.385
<hr/>	
PASSIVA	
Eigen Vermogen	€ 9.385

OPBRENGSTEN:

– Donateurs, bijzondere donaties, verkopen bladmuziek € 7.011

KOSTEN:

– Algemene kosten € 4.613
– Uitwerking muziekstukken Dopper € 1.687
– Resultaat 2011 € 711

TOTAAL € 7.011

J. Zuidema, penningmeester

Samenstelling bestuur Stichting Cornelis Dopper, per 1 januari 2012

J. Stam, voorzitter

Cederhage 6, 9501 TX Stadskanaal, tel: 0599 650866, e-mail: duinen.stam@ziggo.nl

B. Lutgert, secretaris

Wielewaalhof 72, 9502 SC Stadskanaal, tel: 0599 650134, e-mail: blutgert@gmail.com

J. Zuidema, penningmeester

Sluiskade 143a, 9581 JR Musselkanaal, tel: 0599 414108, e-mail: joopzuidema@online.nl

Mw. M. Dijkman

De Oplang 12, 9472 ZC Zuidlaren, tel: 050 3644250

R. Beyer

Stationslaan 40, 9503 CB Stadskanaal, tel: 0599 616536

A. G. Bartelds

Tienelweg 24, 9471 PB Zuidlaren, tel. 050 4093399

Colofon

Uitgave: Stichting Cornelis Dopper

Oplage: 80

Redactie: Joop Stam

Ontwerp: Roland Beyer

Druk: Repro Runner Stadskanaal

Website: www.cornelisdopper.nl

Foto's: Nederlands Muziek Instituut, Stichting
Cornelis Dopper, Roland Beyer.

De volgende composities van Cornelis Dopper zijn bij de Stichting Cornelis Dopper in druk verschenen

Te bestellen via duinen.stam@ziggo.nl of tel. 0599-650866

Ab jove principium voor harmonieorkest, partituur	€ 10,00
compleet met orkestmateriaal	€ 50,00
Drie liederen voor kinderkoor	€ 4,60
Feestmars voor harmonieorkest, partituur	€ 10,00
compleet met orkestmateriaal	€ 60,00
Henriëttewals voor piano	€ 2,50
Humoresque uit 'Zuiderzee'symfonie, partituur (arr. voor fanfareorkest, Anne Geert Bartelds)	€ 12,50
compleet met orkestmateriaal	€ 95,70
Klankstudie, partituur (fluit, hobo, klarinet, fagot, hoorn en piano) partijen per set	€ 6,50
	€ 18,25
Liedercyclus 'Van zon en zomer' voor meisjeskoor	€ 16,40
Liederen	€ 8,25
Requiem – klavieruittreksel	€ 18,20
Requiem – orkestpartituur (A4-formaat)	€ 27,80
Requiem – orkestpartituur (A3-formaat) (orkestmateriaal op aanvraag te huur)	€ 61,60
Scherzo allegro uit 'Rembrandt'symfonie, partituur (arr. voor fanfareorkest, Anne Geert Bartelds)	€ 15,75
compleet met orkestmateriaal	€ 105,95
Sextet (fluit, hobo, klarinet, fagot, hoorn en piano) partijen per set	€ 9,80
	€ 25,00
Sonate voor viool en piano vioolpartij	€ 12,00
	€ 6,75
Strijkkwartet 'Pallas Athene' partijen per set	€ 15,00
	€ 25,00
Symfonie VI ('Amsterdamse') – orkestpartituur (A4 formaat)	€ 18,60
Symfonie VI ('Amsterdamse') – orkestpartituur (A3 formaat)	€ 41,50
Vier Zuid-Afrikaanse liederen en 'Waghondjies' voor kinderkoor (compleet met vioolpartijen)	€ 6,80